

Serdar Kaya

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ ve Dini Hassasiyetler

*Charlie Hebdo
ve Hz. Muhammed
Karikatürleri*

Liber+

**İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ
VE DİNİ HASSASİYETLER
CHARLIE HEBDO VE
HZ. MUHAMMED KARİKATÜRLERİ**

Liber Plus Yayınları **18 • GÜNCEL 4**

Kitabın Adı: **İfade Özgürlüğü ve Dini Hassasiyetler**

Yazar: **Serdar Kaya**

© 2017 **Liber Plus Yayınları**

© 2017 **Serdar Kaya**

T.C. Kültür Bakanlığı Sertifika No: **35058**

ISBN: **978-605-83324-7-8**

Basım Tarihi: **Mart 2017**

Yayın Yönetmeni: **Faruk Akhan**

Yayına Hazırlayan: **Can İnal**

Son Okuma: **Enes Özkan**

Kapak Tasarımı: **Mustafa Aslan**

Baskı-Cilt: **İmak Ofset** Bas. Yay. Tic. ve San. Ltd. Şti. (S.N.: 12531)

Merkez Mh. Atatürk Cad. Göl Sk. No:1 34197 Yenibosna / İst.

Liber⁺

Rasimpaşa Mh. Nuh Bey Sk. No: 15/A Kadıköy/İstanbul
www.liberplus.com.tr | info@liberplus.com.tr

Serdar Kaya

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

VE

DİNİ HASSASİYETLER

Charlie Hebdo ve Hz. Muhammed Karikatürleri

Liber⁺

Serdar Kaya

Siyasetbilimci. 2010 yılında ilk kitabı Endoktrinasyon ve Toplum Mühendisliği yayınlandı. 2011-2013 yılları arasında Taraf gazetesinde yazdı. 2015 yılında Simon Fraser Üniversitesi'nde (Kanada) tamamladığı doktora tezi, Batı Avrupa ülkelerinde müslüman göçmenlere yönelik algıları analiz etti. Çeşitli uluslararası akademik dergilerde çokkültürlülük, İslam-Batı ilişkileri ve azınlıklar gibi konulara odaklanan yayınları vardır. 2017 itibarıyla, Queensland Üniversitesi'nde (Avustralya) göçmenler hakkındaki araştırmalarını sürdürmektedir.

Kişisel web sitesi: serdarkaya.com

Twitter: @derinsular

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	13
-------	----

BÖLÜM 1:

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE DİNİ HASSASİYETLER	13
1. Demokratlık-Liberalizm Tartışması	13
2. Liberalizmin Temelleri	16
3. Liberalizmin Rölativizmi	20
4. Liberalizmin Evrimi	24
5. Demokrat Perspektifin Liberalizm Eleştirileri	28
6. Avrupa, Göçmenler ve Çokkültürlülük	35
7. Yayınlamalı mı, Yayınlamamalı mı?	43

BÖLÜM 2:

CHARLIE HEBDO, İSLAMOFOBİ, AVROFOBİ	51
8. Charlie Hebdo Çok Sıra dışı Bir Dergi mi?	51
9. Komplo Teorileri	53
10. İslamofobi?	59
11. Batı, Müslümanlara Düşman mı?	63
12. Türkiyeliler Batıya Düşman mı?	71
13. Biz-ve-Onlar	74

14. Charlie Hebdo'yu Eleştirmek	78
15. Tartışılmazları Tartışabilmek	84
BÖLÜM 3: KARİKATÜRLER	93
16. Danimarka Karikatür Krizinin Arka Planı	93
17. Jyllands-Posten Karikatürleri	99
18. Satir	110
29. Suriyeli Küçük Aylan ve Charlie Hebdo	114
20. Charlie Hebdo'nun Suriyeli Göçmenlerle İlgili Karikatürleri	119
21. İkinci Aylan Krizi	123
22. Charlie Hebdo'nun Bosna ve Filistin Karikatürleri	129
23. Sansasyonel Charlie Hebdo Kapakları	136
24. Kategorik Algılar	148
25. Karikatürlerin Tasnifi	152
26. Garland Vakası	161
27. Genel Bir Değerlendirme	164
SONSÖZ	171
Bibliyografi	173
Şahıs İndeksi	187

GİRİŞ

“Şiddet, beceriksizlerin son sığınağıdır.”

Salvor Hardin (Foundation)

7 Ocak 2015 Çarşamba günü saat 11:30'da, Parisli iki Müslüman genç, haftalık mizah dergisi *Charlie Hebdo*'nun ofisine silahlı saldırıda bulundu. Doğrudan dergi çalışanlarını hedef alan saldırganlar, çoğunluğu yazar ve karikatüristlerden oluşan 12 kişiyi öldürdü¹ ve 11 kişiyi yaraladı. Saldırganlardan birinin olay yerinden ayrılmadan hemen önce haykırdığı şu ifadeler, eylemin saikini ortaya koydu: “Muhammed Peygamber'in intikamını aldık, *Charlie Hebdo*'yu öldürdük!”²

Saldırganlar, Said ve Şerif Kuaşi adlı iki kardeşti. Biri 23, diğeri 25 yaşında olan Kuaşi kardeşler, Cezayir göçmeni bir ailenin Paris'te doğup büyümüş olan çocuklarıydı. Eylem esnasında, ken-

1. Saldırıda hayatını kaybeden dergi çalışanları: Jean Cabut (Cabu) (76 yaşında, karikatürist), Elsa Cayat (54 yaşında, psikanalist, köşe yazarı), Stéphane Charbonnier (Charb) (47 yaşında, karikatürist, köşe yazarı, şef editör), Philippe Honoré (73 yaşında, karikatürist), Bernard Maris (68 yaşında, ekonomist, köşe yazarı, editör), Mustapha Ourrad (60 yaşında, redaktör), Bernard Verlhac (Tignous) (57 yaşında, karikatürist) ve Georges Wolinski (80 yaşında, karikatürist). Bu sekiz kişiye ek olarak Charbonnier'nin koruma polisi Frank Brinsolaro (49 yaşında), dergi karikatüristlerinden Cabut'yu ziyarete gelen Michel Renaud (69 yaşında), binada çalışan müstahdem Frédéric Boisseau (42 yaşında) ve kaçmakta olan saldırganlarla binanın dışında karşılaşan Müslüman polis memuru Ahmed Merabet (42 yaşında) de ilgili hadise esnasında hayatlarını kaybettiler.

2. “On a vengé le prophète Mohammed; on a tué Charlie Hebdo.”

dilerini El-Kaide Yemen³ üyesi olarak tanıtan kardeşler, saldırının ardından bir süreliğine izlerini polise kaybettirdiler. Ancak iki gün sonra (küçük çaplı bir rehine krizinin ardından) polisle girdikleri çatışmada hayatlarını kaybettiler.

Saldırının cüretkârlığı ve acımasızlığı büyük infial uyandırdı. Böyle bir ortamda, “Je suis Charlie” (Ben Charlie’yim) sloganı, şiddeti dışlamanın ve ifade özgürlüğüne sahip çıkmanın bir ifadesi haline geldi. Hafta sonu geldiğinde (10 ve 11 Ocak), Fransa’nın 50’den fazla şehrinde anma yürüyüşü yapıldı.⁴ İki milyondan fazla insanın bir araya geldiği Paris’teki yürüyüş, Fransa tarihinin en geniş katılımlı gösterisi oldu. Bu denli geniş çaplı bir yürüyüş, en son 1944 yılının Ağustos ayında Fransa’nın Nazi işgalinden kurtarılmasının ardından yaşanmıştı.⁵

Dünyanın farklı bölgelerindeki 40’tan fazla ülkeden gelen siyasi liderler de yürüyüşe katıldılar.⁶ Birleşik Arap Emirlikleri, Cezayir, Gabon, Mali ve Nijer gibi Müslüman nüfuslu ülke-

3. *Charlie Hebdo* saldırısını El-Kaide üstlendi. YouTube’a yüklenen bir video kaydı ile yapılan açıklamada, örgütün ileri gelenlerinden Nasır El-Ansi hem saldırının arkasındaki saiki teyit etti, hem de Avrupa’nın genelinde eylemler yapacaklarını iddia etti. Bkz.: Aboudi, Sami. 14 Ocak 2015. Al Qaeda Claims French Attack, Derides Paris Rally. Reuters. <http://www.reuters.com/article/2015/01/14/us-france-shooting-aqap-idUSKBN0KN-0VO20150114#MXzS8XSDCGa5vX6T.97> El-Kaide videolarında sıklıkla görünen El-Ansi, Nisan 2015’te ABD’nin Yemen’de gerçekleştirdiği bir İHA saldırısında hayatını kaybetti. *The Guardian*. 7 Mayıs 2015. Al-Qaida in Yemen Says US Drone Killed Man who Claimed Charlie Hebdo Attack.

4. Ağırlık Batı ülkelerinde olmakla birlikte, Güney Amerika’dan Uzak Doğu’ya pek çok ülkede de yürüyüşler düzenlendi.

5. Fantz, Ashley. 12 Ocak 2015. Array of World Leaders Joins 3.7 Million in France to Defy Terrorism. CNN. <http://www.cnn.com/2015/01/11/world/charlie-hebdo-paris-march/>

6. Yürüyüşe katılamayan liderlerin mazeret bildiren açıklamalar yapma ihtiyacı hissetmiş olmaları da saldırıya ve ortaya çıkardığı hislere atfedilen önemi yansıması itibariyle önemli.

lerdeki üst düzey politikacıların da yürüyüşe katılmış olması ayrıca önemliydi. Hatta, Türkiye Başbakanı Ahmet Davutoğlu ile Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Avrupalı liderler ile birlikte politikacılar kortejinin en ön sırasında yürüdü.⁷ Politikacıların yanı sıra, Hristiyan, Musevi ve Müslüman din adamları, yazarlar, sanatçılar da yan yana yürüyerek barış mesajları verdiler.

Şiddet ve ifade özgürlüğü konusunda benzeri hassasiyetlere sahip olmalarına rağmen, *Charlie Hebdo* konusunda daha rezervli davranan ve ilgili sloganı tersine çevirerek, “Ben Charlie değilim” diyenler de az değildi. Bu pozisyondakilerin çoğu, *Charlie Hebdo*’nun yayın politikasını ya da siyasi duruşunu benimsemediklerini belirtiyor ve kendilerini dergi ile özdeşleştiren bu sloganı dile getirmeyi reddediyorlardı. Her ne kadar “Ben Charlie’yim” demek, *Charlie Hebdo* ile tavır ve görüş birliği içinde olmak anlamına gelmese de, ilgili ifadenin telaffuzu bu ayrımı yapabilenler için dahi her zaman kolay değildi.

Bu kitap, ifade özgürlüğü ve dini hassasiyetlerin karşı karşıya geldiği bu gibi durumlara yönelik bir inceleme sunuyor. Kitabın ilk bölümü, ifade özgürlüğünü ortaya çıkaran liberal düşünce geleneğini ve bu geleneğin zihni ve tarihi arka planını ele alıyor. Liberalizm eleştirilerine de değinen bu bölüm, laiklik, inançlara saygı ve çokkültürlülük gibi konular etrafında yaşanan tartışmaların bugün geldiği noktaya dair genel bir çerçeve çiziyor.

İkinci bölüm, İslam-Batı ilişkilerini ele alıyor ve İslam dünyasının

7. Bahsi geçen ülkelerin çoğunda ifade özgürlükleri konusunda sorunlar yaşanıyor olmasının eleştirilere neden olduğunu ve çok sayıda yorumcunun, liderlerin yürüyüşteki varlıkları ile ülkelerinde yaşananların bir tezat teşkil ettiğini vurguladıklarını da bu noktada belirtmek gerekli. Bir örnek için bkz.: Tran, Mark. 11 Ocak 2015. Presence at Paris Rally of Leaders with Poor Free Press Records is Condemned. *The Guardian*.

da (ve özellikle Türkiye’de) Batı hakkındaki değerlendirmelerin sıklıkla komplo teorileriyle şekillendiğini vurguluyor. *Charlie Hebdo* ve karikatürlere yönelik tartışmaların da benzeri bir niteliğe sahip olduğunu çeşitli örneklerle izah eden bölüm, daha makul bir tartışma kültürü ortaya çıkarabilme adına bir dizi prensip sunuyor.

Üçüncü bölüm, 2005 Danimarka karikatür krizi ile 2015 *Charlie Hebdo* saldırısı arasındaki süreçte (ve yeri geldikçe, bu sürecin öncesinde ve sonrasında) yayınlanan bir dizi karikatürün içeriğini analiz ediyor. Bu içerik analizinin ardından gelen genel bir değerlendirme ile kitap sona eriyor.

İfade Özgürlüğü ve Dini Hassasiyetler

Bu kitap, ifade özgürlüğü ve dini hassasiyetlerin karşı karşıya geldiği durumlara yönelik bir inceleme sunuyor. Kitabın ilk bölümü, ifade özgürlüğünü ortaya çıkaran liberal düşünce geleneğini ve bu geleneğin zihni ve tarihi arka planını ele alıyor. Liberalizm eleştirilerine de değinen bu bölüm, laiklik, inançlara saygı ve çokkültürlülük gibi konular etrafında yaşanan tartışmaların bugün geldiği noktaya dair genel bir çerçeve çiziyor.

İkinci bölüm, İslam-Batı ilişkilerini ele alıyor ve İslam dünyasında (ve özellikle Türkiye’de) Batı hakkındaki değerlendirmelerin sıklıkla komplo teorileriyle şekillendiğini vurguluyor. Charlie Hebdo ve karikatürlere yönelik tartışmaların da benzeri bir niteliğe sahip olduğunu çeşitli örneklerle izah eden bölüm, daha makul bir tartışma kültürü ortaya çıkarabilme adına gerekli olan bir dizi prensip sunuyor.

Üçüncü bölüm, 2005 Danimarka karikatür krizi ile 2015 Charlie Hebdo saldırısı arasındaki süreçte (ve yeri geldikçe, bu sürecin öncesinde ve sonrasında) yayınlanan bir dizi karikatürün içeriğini analiz ediyor. Bu içerik analizinin ardından gelen genel bir değerlendirme ile kitap sona eriyor.

Serdar Kaya